

Sara García Álvarez

**Treball Social i Marxisme: La transformació de la societat mitjançant l'aplicació del
model crític-radical**

TREBALL DE FI DE GRAU

dirigit per la Dra. Ramona Torrens Bonet

Grau de Treball Social

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI

Tarragona

2023

Resum: El present article pretén fer una anàlisi de com al llarg de la història s'han format, desenvolupat i transformat fins al dia d'avui els Estats de Benestar europeus, i com les polítiques socials i sistemes de protecció social d'aquests han begut de les teories marxistes per la seva redacció i aplicació. També analitzar com des de la transformació dels Estats de Benestar ha arribat una transformació a la pràctica de les treballadores socials cap a un model purament assistencial, i com aquest ens limita a mers gestors de recursos i serveis que, a més a més, són insuficients.

Es proposa un canvi de model d'intervenció des del treball social, és a dir, canviar la nostra praxi des del model assistencialista cap a un model crític-radical, amb la intenció de realitzar canvis reals en les nostres societats i actuar com a vertaders agents de canvi, que al final, és el principal de la nostra professió.

A l'actualitat tenim unes polítiques socials i bases legals dels Estats de Benestar molt sòlides i potents, però quan es tradueixen en serveis i recursos, perden la seva força de transformació. Amb aquest article es pretén defensar que si aconseguim canviar aquesta tendència de caire assistencialista i enfortir els nostres sistemes amb un canvi en el model d'intervenció, cap a una actuació més transformadora de la realitat, es pot aconseguir un canvi real en les societats de benestar o, almenys, iniciar el camí cap a aquest canvi.

Paraules clau: Estats de Benestar, marxisme, pràctica professional, model d'intervenció, capitalisme.

Resumen: El presente artículo pretende realizar un análisis de como a lo largo de la historia se han formado, desarrollado y transformado hasta hoy los Estados de Bienestar europeos, y como las políticas sociales y sistemas de protección social de éstos han bebido de las teorías marxistas para su redacción y aplicación. También analizar como desde la transformación de los Estados de Bienestar ha llegado una transformación en la práctica de las trabajadoras sociales hacia un modelo puramente asistencial, y cómo éste nos limita a gestores de recursos y servicios que, además, son insuficientes.

Se propone un cambio de modelo de intervención desde el trabajo social, es decir, cambiar nuestra praxis desde el modelo asistencial hacia un modelo crítico-radical, con intención de

realizar cambios reales en nuestras sociedades y actuar como verdaderos agentes de cambio que, al final, es la meta de nuestra profesión.

En la actualidad tenemos políticas sociales y bases legales de los Estados de Bienestar muy sólidas y potentes, pero cuando se traducen en servicios y recursos pierden su fuerza de transformación. Con este artículo se pretende defender que, si conseguimos cambiar esta tendencia de tipo asistencialista y fortalecer nuestros sistemas mediante un modelo de intervención desde el trabajo social hacia una actuación más transformadora de la realidad, se puede conseguir un cambio real en las sociedades de bienestar o, al menos, iniciar el camino hacia éste cambio.

Palabras clave: Estados de Bienestar, marxismo, práctica profesional, modelo de intervención, capitalismo.

Abstract: This article aims to analyse how the European welfare states have been formed, developed and transformed throughout history, and how their social policies and social protection systems have drawn on Marxist theories in their drafting and application. It also analyses how the transformation of the Welfare States has led to a transformation in the practice of social workers towards a purely welfare model, and how this limits us to mere managers of resources and services which, moreover, are insufficient.

We propose a change in the model of intervention from social work, that is to say, to change our praxis from the assistance model to a critical-radical model, with the intention of making real changes in our societies and acting as true agents of change, which, in the end, is the main purpose of our profession.

After all, we currently have very solid and powerful social policies and legal bases of the Welfare States, but when they are translated into services and resources, they lose all their transformative power. The aim of this article is to argue that, if we manage to change this welfare-type tendency and strengthen our systems with a change in the intervention model from Social Work towards a more reality-transforming action, we can achieve a real change in welfare societies or, at least, begin the path towards this change.

Keywords: Welfare states, Marxism, professional practice, model of intervention, capitalism.

1. Introducció

Al llarg d'aquest article es desenvolupa una anàlisi entre la connexió que existeix entre la teoria marxista i el naixement i desenvolupament dels Estats de Benestar europeus, de com s'ha begut d'aquestes teories per al seu establiment i com podem treure profit a aquesta relació per aconseguir la transformació de les nostres societats cap a un model que realment pugui intervenir de manera efectiva en les problemàtiques de les persones, des del treball social, canviant les condicions de vida per millorar la qualitat d'aquesta. La defensa d'aquest article és que treballant des de la base, és a dir, de baix cap a dalt, tal i com sosté la teoria del canvi social de Marx, com a professionals però també com a ciutadania, podem aconseguir petits canvis per poder arribar a assolir una societat més justa i igualitària tant econòmica, social com políticament.

Per poder començar a parlar del treball social i marxisme, primer hem de fer una petita introducció de la teoria marxista per després poder aplicar-la a la nostra professió, comprenent el per què i el com enllacen les bases d'aquesta teoria amb la nostra pràctica professional.

Essencialment, la teoria marxista és una crítica a la societat capitalista, una teoria política, econòmica i social que van desenvolupar Karl Marx i Friedrich Engels al segle XIX. Està basada en l'anàlisi materialista històric, és a dir, en la idea de que les condicions materials de la vida, com són la producció, distribució i intercanvi de béns i serveis, determinen la manera en la que ens relacionem socialment i com s'organitzen les nostres estructures polítiques.

Aquesta teoria sosté que la societat capitalista sobreviu gràcies a l'explotació de la classe obrera per part de la classe dominant o capitalista, la qual també és la que provoca la desigualtat i opressió en la societat, necessària també per la supervivència d'aquest sistema.

La finalitat del marxisme és l'assoliment d'una societat sense classes, amb una organització política socialista on els mitjans de producció són comuns i són gestionats directament per la pròpia societat, una societat basada en la solidaritat i cooperació i en la igualtat, on no hi cap l'explotació de la força de treball ni l'opressió entre classes. Ara bé, aquesta finalitat avui en dia és utòpica, donat que vivim en un món globalitzat completament capitalista en el qual implantar un sistema així seria inviable, però des de la base, des d'on treballem els treballadors socials, sí que podem fer accions des de la nostra praxi per aconseguir una

societat més igualitària i cooperativa, i d'aquesta qüestió és precisament sobre la que tracta aquest article.

Ara bé, com enllaça aquesta teoria amb la nostra professió? Doncs tenen una connexió molt àmplia i important, començant perquè tant la teoria marxista com el treball social comparteixen la fita de lluitar en contra de la desigualtat social, la opressió i l'exclusió social que neixen del context capitalista i la lluita de classes, per ser més exactes i tal i com defensa la perspectiva marxista, l'explotació i opressió de la classe dominant i propietària dels mitjans de producció sobre la classe treballadora que crea i produeix els béns. En base a això, és el treball social el que ha de treballar les causes fonamentals de l'opressió i la desigualtat, fonamentalment des de la lluita contra l'exclusió econòmica i la manca en l'accés a recursos i serveis i béns bàsics.

A més a més, tant la teoria marxista com les bases del treball social remarquen la importància i necessitat d'un canvi social i transformació en les estructures tant polítiques com econòmiques, per tal d'assolir una societat igualitària i justa socialment, i és el treball social i els seus professionals els qui hem de treballar per l'assoliment d'aquestes fites.

A nivell metodològic, s'ha seguit un mètode de recerca bibliogràfica però també he comptat amb el bagatge que he anat construint al llarg de la meua vida, mitjançant la lectura i anàlisi de diversos llibres, articles científics i acadèmics, entre d'altres, elaborats per diferents autors, com poden ser Carlos Montaña (2019), Andrea d'Atri sobre Flora Tristán (2019), Cristina De Robertis (2009), Natalio Kisnerman (2003), Teresa Zamanillo (1999), Rosa Luxemburg (1899), etc. que han anat construint i desenvolupant la meua perspectiva crítica al voltant de la societat en la que vivim i com podem transformar-la per millorar la nostra qualitat de vida. Les meues idees estan fonamentades per tot el que he anat aprenent al llarg del grau universitari i el que he llegit al llarg de la meua vida pel meu compte sobre marxisme i canvi social.

2. Naixement dels Estats de Benestar Europeus - Primeres polítiques socials i sistemes de protecció i benestar social

Els Estats de Benestar comencen al final del segle XVIII, on es creen les seves bases filosòfiques, durant el procés de consolidació de l'estat modern i amb una prevalença del pensament il·lustrat, on hi ha revolucions liberals i de lluita obrera que influiran molt en aquest procés de creació, entre altres factors. No és fins a finals del segle XIX que els Estats de Benestar neixen com a moviment polític-econòmic, i neixen amb la intenció de mantenir l'ordre social establert, mitjançant la millora de les condicions de vida precàries de la classe obrera, sorgida de la revolució industrial.

Els Estats de Benestar no s'implanten d'igual manera a tots els estats europeus, sinó que cadascun d'ells és fruit d'experiències, pràctiques i lògiques i contextos conjunturals diferents. La realitat és que són heterogenis i canviants, cap s'ha desenvolupat al mateix temps i a la mateixa velocitat a tot el món, i tampoc no podem parlar d'una única definició del que significa "Estat de Benestar", donat que la seva significació, funcions i objectius són diferents en funció del marc teòric i concepció ideològica de la que es parteix a l'hora de definir-lo.

Com que no es va iniciar al mateix temps i de la mateixa manera a tots els estats europeus, és lògic que no hi hagi consens a la comunitat científica per fer una única definició ni per marcar una data exacta del seu naixement, però sí que es pot ubicar després de la Segona Guerra Mundial, donat que sorgeix com a resposta a les necessitats de la societat capitalista industrial de la segona meitat del segle XX. En un primer moment, l'objectiu és donar cobertura sanitària, educativa i d'ocupació a les classes treballadores, però més endavant, hi ha una ampliació i la seva finalitat va fins la lluita contra la pobresa i l'exclusió social, i és aquí quan la seva cobertura s'estén a tot el conjunt de la població i els seus principis es fonamenten en la igualtat, la solidaritat i la universalitat.

Com s'ha esmentat, no hi ha consens en la conceptualització i datació del naixement dels Estats de Benestar, però sí que podem acotar la seva definició amb que estan formats per un conjunt de polítiques públiques, concretament, polítiques socials, amb l'objectiu de millorar les condicions de vida de la població i assegurar una igualtat d'oportunitats a la ciutadania. En

aquest punt, els Estats asseguren uns mínims bàsics de protecció a la seva població, per tal d'evitar o superar determinades dificultats que poden produir-se al llarg del cicle vital de les persones. A la pràctica, s'instrumenten mitjançant la implantació de tota una sèrie de sistemes de protecció per tal de donar cobertura a necessitats molt diverses.

Ara bé, en tant als orígens, existeixen diferents teories, però les més citades són dues. Per una banda, tenim la teoria de que els Estats de Benestar són una construcció que comença al segle XIX a Alemanya, amb la legislació social de l'últim període de govern d'Otto Von Bismarck, que promulga diverses lleis socials entre 1880 i 1914, acceptant, per part de l'Estat, noves responsabilitats socials front la lluita obrera, amb l'objectiu principal d'evitar la conflictivitat laboral i mantenir l'estabilitat social. L'altra teoria el que defensa és que es tracta d'una construcció del segle XX, posterior a la Segona Guerra Mundial a Regne Unit, amb el principal antecedent de la construcció del sistema públic anglès de protecció social de Beveridge, regit pels principis d'integritat i universalitat. En aquest cas, el desenvolupament es troba entre 1914 i 1945, un període marcat per fets de gran transcendència, en el qual l'Estat de Benestar neix com a exigència del propi procés d'industrialització i necessitats derivades del capitalisme.

En el model d'Estat de Benestar de Bismarck l'assistència social es dirigeix cap als treballadors assalariats, centrada en problemàtiques relacionades amb els accidents laborals, malalties i vellesa, i finançada amb les aportacions dels treballadors mitjançant un mètode d'assegurances, és a dir, de model contributiu. Per tant, el paper de l'Estat en aquest model es limita a legislar i regular sobre l'obligatorietat de les aportacions, nivell de cotitzacions i assegurances, i si calia, aportar fons si aquests contribucions no eren suficients. La seva legislació social es caracteritza per la promulgació de lleis socials com la llei d'assegurança per malaltia i maternitat al 1883, la llei d'accidents de treball al 1884 i la llei d'assegurança de malaltia, jubilació i defunció de 1889.

En tant al plantejament de Beveridge, es diferencia del model de Bismarck en dos aspectes fonamentals, per una banda, l'objectiu és ajudar a qualsevol ciutadà en situació precària o que no tingui les necessitats bàsiques cobertes, tant si és derivat de situacions laborals com si no, és a dir, al model de Beveridge hi ha universalització de la cobertura. L'altra principal diferència és que el finançament es realitza a través dels pressupostos de l'estat, mitjançant un model impositiu-redistributiu de les rendes de la ciutadania. La finalitat és la lluita contra la

pobresa i l'exclusió social, i aquí l'Estat juga un paper fonamental en el benestar de la ciutadania, el que dona pas al que coneixem com Estat de Benestar. Per a Beveridge, la Política Social de l'Estat ha de tenir tres objectius principals, primer, ajudar a les famílies mitjançant subsidis, una millora de la sanitat pública amb la creació del “National Health Service” i una organització del treball. A aquest model, l'Estat intervé en l'economia i el consum per tal de combatre les crisis cícliques del capitalisme industrial.

La visió marxista del naixement dels Estats de Benestar és que aquests neixen per tal de regular la producció de la força de treball, en un context on predominen els processos d'acumulació de capital amb la temptativa de l'Estat per compensar els efectes negatius de l'economia de mercat. És a dir, per als teòrics marxistes, l'Estat de Benestar s'impulsa per tal de que no germinen idees socialistes i comunistes per la població, i ho fa donant serveis a la ciutadania per tal que no s'iniciïn revolucions, és així com l'Estat de Benestar és necessari per tal de mantenir el sistema capitalista.

3. Desenvolupament dels Estats de Benestar - Des dels inicis fins l'actualitat

Al llarg de la història els Estats de Benestar europeus s'han anat formant i modificant de maneres molt diverses, és per això que no podem parlar d'un únic tipus d'Estat de Benestar implantat d'igual manera a tota Europa, donat que les tipologies variaran en funció del context sociohistòric i trajectòria de cada Estat-Nació.

Aquesta diversitat ha generat molts anàlisi i estudis composts per diverses propostes de classificació, però ho abordarem des de la tipologia el·laborada per Esping-Andersen a “Los tres mundos del Estado del Bienestar” (1993). El motiu de l'elecció d'aquesta tipologia en concret és perquè és una de les més abordades al llarg de la història per parlar dels models d'Estats de Benestar Europeus, molts autors han utilitzat aquesta teoria per fer la seva i desenvolupar nous models. Inicialment, Esping-Andersen realitza una triple classificació de tipologies dels Estats de Benestar europeus. Per tant, començarem desenvolupant precisament aquesta tipologia i, més endavant, veurem altres models que s'han teoritzat arrel de la teorització d'Esping-Andersen. Per contextualitzar, aquesta tipologia divideix els tipus d'Estat de Benestar en tres, i cadascun d'ells es caracteritza en base a tres línies, per una banda el

grau d'universalitat en les polítiques socials i sistemes de protecció, el nivell d'estratificació social i com s'enfoca la mercantilització dels serveis socials de cada Estat. Aquestes tres línies es troben relacionades amb la tipologia d'Esping-Andersen (1993) perquè els models liberal i conservador es troben enfocats més cap a la mercantilització i estratificació, fomentant-la, en canvi, als models socialdemòcrates trobem una visió més universalista i dirigida cap a l'assoliment d'un benestar de tota la ciutadania.

Per una banda, els *Estats Liberals*, propis dels països anglosaxons, on el paper de l'Estat és mínim i la seva intervenció es limita pràcticament a estimular el mercat, donat que està molt desregulat, la despesa pública és baixa i la redistribució escassa. En aquesta tipologia la cobertura social proporcionada per l'estat és marginal, és a dir, té una funció assistencial, i està adreçada a qui no té recursos i així ho demostra, on la provisió de protecció social és de caire majoritàriament privat. Aquí l'estructura social és tendent al dualisme i a la fragmentació social. En tant a les tres línies que s'han esmentat al primer paràgraf, en aquest model es prioritza la mercantilització dels serveis socials i es fomenta que sigui el sector privat qui provegui de serveis a la ciutadania, hi ha una alta estratificació social i les polítiques socials són residuals, mínimes, la protecció social que es proporciona per part de l'estat és limitada i es limita als col·lectius més necessitats o desfavorits.

La segona tipologia que estableix l'autor és l'*Estat corporatiu-conservador* o model continental, que el trobem a l'Europa continental, en el qual hi ha serveis contra aportacions contributives, específicament al sistema de seguretat social. En aquests Estats els sistemes de protecció social funcionen com a complement del sistema econòmic, el finançament és bàsicament contributiu i la redistribució és mitjana i funcional. Predomina la meritocràcia en aquest model, donat que la cobertura social és "ocupacional", en el sentit de que el que es busca a través de la intervenció social de l'Estat és mantenir i consolidar l'estatus social existent. França i Alemanya entren dintre d'aquest model d'Estat de Benestar, donat que la cobertura dels serveis no és estrictament universal, en tant a que les prestacions a les que té dret la ciutadania depenen en gran mesura de la seva posició social. Aquest règim no està tan dirigit a eliminar les desigualtats sinó a mantenir l'estabilitat social, la fortalesa de les famílies de model tradicional i la lleialtat a l'Estat. Aquest només intervé quan l'acció dels individus, la família o les associacions de caire divers són insuficients, és a dir, actua sota el principi de subsidiarietat. Al model conservador també trobem un alt nivell d'estratificació social, i en aquest cas la protecció social encara és més mínima, donat que es preveu que les cures siguin

per part de les famílies i la caritat, per la qual cosa, les polítiques socials són molt limitades i selectives i són per la població activa i gent gran.

Inicialment, aquesta és la tercera i última tipologia d'Estat de Benestar sobre la que va teoritzar Esping-Andersen (1993), que són els *Estats Socialdemòcrates*, implantats als països escandinaus. Aquí els serveis són universals i redistributius. Aquest model es basa en els principis d'igualtat i solidaritat, hi ha una alta protecció social i redistribució fiscal de la renda, i es contempla la universalitat dels serveis públics com a dret de la ciutadania, i l'Estat té una alta despesa social. Al model socialdemòcrata trobem l'altra banda de la història, donat que en aquest cas les polítiques socials són universals, i l'Estat preveu que la ciutadania obtingui els serveis i recursos per part del sector públic. Trobem una ampla protecció social que, en principi, cobreix tota la ciutadania, sense tenir en compte la seva situació laboral o econòmica. Aquests tipus de models més universalistes tenen un menor nivell de mercantilització i estratificació, mentre que els dos anteriors s'orienten més cap a la mercantilització i privatització de serveis cap al sector privat, per la qual cosa hi ha també una major estratificació social.

Més endavant, concretament a les últimes dècades del segle XX, hi ha tot un seguit de països que desenvolupen el seu Estat de Benestar després de períodes de dictadures, com és el cas dels estats situats al sud d'Europa. Aquest fet fa que es teoritze al voltant de l'existència d'una tipologia d'Estat de Benestar diferent a la resta, distintiva de l'Europa del Sud incloent Itàlia, Espanya, Grècia i Portugal, que s'ha anomenat com *model mediterrani o d'Europa del Sud* per autors com Luis Moreno (2001) que parla d'aquest model a Espanya, o també Lluís Flaquer (2004), quan parla de la relació entre l'Estat i les famílies als Estats de Benestar de l'Europa del sud. Aquests Estats de Benestar Mediterranis es diferencien de la resta de tipologies europees principalment per aquests motius:

- La família i el treball no remunerat femení adopten una posició central en la provisió dels serveis de protecció.
- Els nivells i formes de protecció són predominantment informals i subsidiàriament formals.
- Hi ha una universalització incompleta i una baixa intensitat protectora.
- L'Estat té un baix nivell de despesa social, en part, per una industrialització i modernització tardanes.

- El desenvolupament de la protecció social i l'ocupació opera sota un règim de trets democristians.

Aquest Estat de Benestar mediterrani està caracteritzat perquè el seu desenvolupament és sota un context de canvis estructurals de fons, amb certa superposició històrica. Com que hi ha centralitat d'un sistema de seguretat social de model contributiu i de repartiment, hi ha una gran fragmentació en tant a diferenciar categories i beneficiaris, amb moltes capes poblacionals excloses, el que provoca, efectivament, fragmentació social i dualisme de gènere. Altra característica és que els models d'educació i sanitat universals són finançats a través de la via impositiva, on la despesa per càpita està per sota de la mitja comunitària i, a més a més, coexisteix amb el sector privat de manera més generalitzada que a la resta d'Estats europeus. Els models de relacions laborals estan basats en la negociació col·lectiva, però hi ha una molt baixa densitat sindical, és aquí on l'alta cobertura social s'explica com a conquesta social a canvi de minimitzar la conflictivitat social, especialment en moments de transició o fragilitat democràtica.

Ara bé, cap estat europeu compleix amb totalitat les característiques de cada tipus d'Estat de Benestar, i cada dia menys, donat que el desenvolupament dels Estats de Benestar al llarg de la història va respondre a les necessitats i demandes d'un context de capitalisme industrial amb característiques socioeconòmiques, demogràfiques i polítiques molt concretes. Actualment, aquest paràmetres sota els que es van construir i consolidar els Estats de Benestar i les seves polítiques han canviat, les societats són capitalistes, però no industrials, els mercats de treball han canviat, al igual que els models familiars i els rols de gènere. És per això que l'extensió de polítiques econòmiques neoliberals proclamen la fi d'un Estat regulador i intervencionista, on el mercat s'ha de regular sol i no ha de tenir controls ni límits. Vivim un moment de canvis polítics, ideològics i culturals substancials, on les demandes i les formes de participació de la societat han canviat, i els partits i sindicats han perdut el paper central, donat que emergeixen nous actors polítics, de la societat civil i altres vies d'acció col·lectiva.

Aquesta tipologia elaborada per Esping-Andersen ha estat força defensada i utilitzada per diversitat d'autors, com per exemple Anton Hemerijck (2013), que ha utilitzat la seva tipologia per analitzar el canvi als Estats de Benestar Europeus i ha argumentat que la diversitat d'aquests pot entendre's millor a través d'aquesta classificació, i d'altra banda, Bruno Palier (2010), que ha utilitzat la tipologia per analitzar els Estats de Benestar a França i

ha argumentat que la tipologia és força útil per entendre les diferències entre els models de protecció social dels països.

Altres autors que han elaborat la seva pròpia tipologia són Richard Titmuss (1981), que parla del *model institucional-redistributiu*, el qual està enfocat de manera que les polítiques socials el que han d'aconseguir és la provisió de benestar mitjançant una redistribució dels recursos, on el paper de l'Estat es limita a l'àmbit de l'educació i la salut. Segons aquest model, la qualitat dels serveis i distribució equitativa dels recursos és allò principal per aconseguir un benestar general de la societat i per assolir el més alt nivell d'igualtat social possible. Tot i limitar-se a aquests àmbits, la funció de l'Estat és fonamental en tant a la redistribució dels recursos i la provisió de serveis, ja que s'ha d'encarregar de que aquests tinguin una alta qualitat per aconseguir la reducció de desigualtats socials i poder millorar la qualitat de vida de la seva ciutadania. En contraposició a aquest model, també parlava del *model residual*, en el qual es defensa que l'Estat només ha d'intervenir de manera subsidiària, és a dir, en situacions d'emergència i quan el mercat no pot arribar a proporcionar els serveis o benestar que la ciutadania necessita. El *model institucional-redistributiu* de Titmuss (1981), per tant, és oposat a aquest enfocament, donat que defensa que l'Estat ha de tenir un paper molt important i actiu en la provisió dels serveis socials.

Continuant amb la teoria de Titmuss, l'autora Claudia Danani (2016) realitza un article científic treballant de manera profunda la hipòtesi de Titmuss inicial, en tant a d'on s'obté la provisió de serveis a cada Estat per donar resposta a les necessitats de la població. Aquesta provisió pot venir per part del sector privat i la família, la qual es trobaria emmarcada dintre d'un model més residual, on la intervenció pública s'ha de limitar als casos d'extrema gravetat i on el mercat i la família no arriben, on es veu com a fracàs de la persona i de la seva xarxa el no poder sortir de la situació i és l'Estat qui ha d'intervenir en últim terme per pal·liar la situació. La segona resposta estaria més enfocada als assoliments que una persona aconsegueix a nivell laboral i de productivitat, és a dir, molt relacionat amb la meritocràcia, on els valors fonamentals són l'esforç, els incentius i les recompenses que una persona aconsegueix en funció de la seva validesa com a persona, en tant a la seva força de treball. En aquest enfocament és la persona qui ha d'aconseguir aquesta provisió en base als mèrits que aconsegueix, i per part de les institucions públiques només s'obtindria cura per a qui realment ho mereixen. La tercera i última resposta que formula en tant al model que Titmuss defensa, la visió més institucional-redistributiva, és la que també es defensa en aquest text, i és la idea de

que les institucions i sector públic han de tenir com a obligació proveir de serveis a la ciutadania, serveis públics, gratuïts i de qualitat, per afavorir la igualtat d'oportunitats i social en la major mesura possible; deixant fora al mercat i al sector privat, mitjançant una redistribució de recursos, com hem esmentat abans. S'ha de fer un apunt respecte a aquest model i la defensa que Titmuss fa d'ell, i és que es fa èmfasi en que ha de ser l'Estat i les institucions públiques les que siguin proveïdores dels serveis socials que la ciutadania necessita, però aquesta provisió no pot ser de qualsevol manera, sinó que es defensa que sigui contrària a l'assistencialisme i el foment de la dependència als serveis socials per part de la ciutadania, ha de fugir del residualisme i anar cap a un camí més transformador de la societat.

La relació que trobem entre la tipologia d'Esping-Andersen (1993) i la de Titmuss (1981) és que els models liberals del primer són molt similars al model residual que proposa el segon, on els Estats actuen de manera subsidiària a la provisió de serveis socials, mentre que el model socialdemòcrata d'Esping-Andersen es trobaria relacionat amb el model institucional-redistributiu, donat que en ambdós es defensa la necessitat d'un paper actiu per part de l'Estat en la provisió de serveis. La visió de Titmuss té un enfocament més relacionat amb el que en aquest text es defensa, en tant a la redistribució de recursos per part de l'Estat per assolir una major igualtat d'oportunitats i qualitat de vida de la seva ciutadania.

No podem tancar l'apartat sense mencionar el concepte del que cada dia es parla més, i és sobre el *pluralisme del benestar*, el qual sorgeix amb l'evolució i transformació dels estats de benestar. Aquest concepte fa referència a que depenent de l'Estat en el que ens trobem i en funció dels valors i enfocaments en la provisió de serveis i protecció social, el concepte de benestar tindrà més èmfasi en un actor o altre. Segons aquest concepte el benestar als estats prové de tres vies, de l'Estat, el mercat i el tercer sector. Per tant, cap Estat pot ser una tipologia únicament, sinó que a dia d'avui aquestes línies divisòries s'han desdibuixat molt, i trobem diversos models coexistent en un mateix estat, i depenent del context cultural, històric, polític i econòmic de cada país trobarem una major part d'un model o d'altre. Es pot identificar la predominància en funció d'on posa l'èmfasi cada estat, si li dóna major paper al mercat, al tercer sector o si s'encarrega ell mateix en major mesura de la provisió de serveis i protecció social, i també en funció de com es financia i administra aquest els programes de benestar. Per tant, el pluralisme de benestar el que sosté és que no hi ha un únic model d'Estat de Benestar a cada país, i que en funció de les circumstàncies específiques de cada país

predominaran unes determinades característiques i aquest tindrà en major o menor mesura els seus avantatges i desavantatges.

4. Marxisme i democràcia - *On estem ara?*

Ja hem introduït l'evolució dels Estats de Benestar i el seu desenvolupament i tipologia al llarg de la història, ara anem una mica més al fons de la qüestió que motiva aquest text. Per parlar de marxisme i democràcia primer hem de comprendre com s'entén l'Estat des de la teoria marxista i per què té a veure amb el model crític-radical d'intervenció que defensem al llarg d'aquest article. Tot i que aquesta teoria té molts anys d'antiguitat i que no va ser dissenyada ni molt menys per la comprensió dels estats capitalistes actuals, alguns teòrics marxistes de l'actualitat sí que han utilitzat l'enfocament original per analitzar els Estats actuals i les seves característiques i funcionalitats. El que continua siguent aplicable des dels seus inicis és que els estats capitalistes mantenen una funció repressiva i de control social a favor de la classe dominant i/o capitalista, a més a més, reproduïxen les desigualtats socials de classe i en les relacions de poder per poder mantenir l'estructura tal i com està. El que ha canviat des de la teoria original de Karl Marx (1981) és que en l'actualitat, en teoria, els Estats de Benestar també compleixen funcions de benestar i protecció social, com és la intervenció en el mercat i la provisió de béns i serveis públics, fet que alguns teòrics actuals han descrit com a una resposta a les lluites socials i les pressions de la societat.

Però en aquest text ens quedem més amb la visió de Marx que, tot i no definir en la seva totalitat els Estats actuals, trobem que és una definició i una postura més propera a la defensa d'aquest article que no pas la d'altres teòrics. Segons la perspectiva marxista, l'Estat és una institució política que neix de les relacions de poder i la lluita de classes dintre d'una societat capitalista, i que aquest, no és més que un instrument de la classe dominant per tal de poder mantenir el seu poder i seguir oprimint i explotant a la classe treballadora. En aquesta línia, Marx (1981) sosté que l'Estat no és una figura neutral, sinó que treballa a favor dels interessos de la classe dominant i serveix d'instrument per aquests com a forma de coerció per a que les classes dominants puguin sobreposar els seus interessos per sobre de la societat en conjunt.

Ens quedem amb aquesta visió perquè s'apropa més a la visió de l'Estat actual que argumenta aquest text, donat que, com ja s'ha esmentat en diversos punts anteriorment, el model actual

d'intervenció des del treball social deriva molt cap a l'assistencialisme, i afavoreix precisament aquest poder de les classes dominants, perquè no permet a les classes treballadores pujar en l'escala social, sinó que les manté dependents als serveis socials i al seu esglaó, de manera que les relacions de poder no son revertides de cap de les maneres. El marxisme aboga per una societat socialista en la qual la figura de l'Estat no hi és, i trobem que també és una visió massa utòpica a l'hora de poder aplicar-ho a la realitat en els sistemes i Estats que tenim actualment.

Ara bé, ja s'ha esmentat en paràgrafs anteriors que els Estats de Benestar, tant europeus com arreu del món, han canviat molt en els darrers anys, i han canviat d'una manera molt concreta, i aquesta és cap al neoliberalisme, és més, podem anar més enllà i parlar de si realment encara queda algun Estat de Benestar, pròpiament dit i en tots els sentits de la paraula, que no segueixi les normes del mercat i no s'hagi neoliberalitzat tant política com socialment.

Històrica i actualment, els Estats de Benestar s'associen a la democràcia, però, què hem entès per democràcia a la història? I què és el que tenim a dia d'avui i acceptem com a democràcia, específicament, als Estats de Benestar? És una qüestió crítica que hem de plantejar-nos a l'hora de parlar de la falla d'aquests estats. La democràcia s'entén, en el sentit estricte de la paraula i en la seva accepció convencional, com el poder del poble o govern, en el significat grec original, "*demos*" designa al poble, però no tant com a categoria política sinó més bé com a classe social, i és amb aquesta definició tradicional i històrica com se li dóna els drets polítics als treballadors pobres, donat que prèviament a la constitució de la primera democràcia, tan sols tenien dret a vot, per exemple, la classe burgesa i altres estaments privilegiats de la societat. En qualsevol societat anterior al capitalisme, els drets polítics estaven indissociablement units al poder econòmic, per tant, una societat democràtica implicava unes restriccions als poders de l'Estat i al poder econòmic de les classes dominants, en tant a la no apropiació del treball dels productors directes.

Ara bé, des d'una perspectiva marxista, es parla de democràcia burgesa, en el sentit que Ernest Mandel (1969) descriu com a

"democràcia formal en tant que els treballadors no tenen els mitjans materials per exercir els drets que les constitucions burgeses concedeixen formalment a tots els ciutadans" (Mandel, 1969: 33).

Però no pel fet que sigui una democràcia burgesa i aquests drets polítics siguin merament formals i no reals el marxisme els rebutja, sinó més bé, realitza la crítica de que les llibertats que la democràcia liberal li dona al poble requereixen d'alguna cosa més que els principis i formes legals, és a dir, s'han de traduir en una llibertat real assolible per la classe treballadora, per tant, val la pena preservar-ho. Com ja s'ha mencionat, ara mateix ens trobem en un punt en el què podem parlar del que Marx denomina democràcia liberal, i en aquest context, el poble ja no forma part del joc polític, per dir-ho d'alguna manera, sinó que queda tot com a assumpte privat dels governs, i és aquí on la ciutadania i la classe treballadora comença a perdre poder respecte als drets i llibertats polítiques. S'ha de puntualitzar que en societats capitalistes pot haver democràcia, és clar que sí, ja que és necessària per tal de poder mantenir el poder de les classes dominants.

Ara anem de manera més concreta a l'actualitat, Marx, al seu anàlisi, sosté que el capitalisme no és merament un sistema econòmic de producció i distribució de la riquesa, sinó que és un sistema de relacions socials, en el qual amb el temps s'han creat noves esferes econòmiques de poder, molt llunyanes de les esferes de poder polític, i aquestes dues s'han vist separades per com la ciutadania exerceix els seus drets i llibertats, és a dir, a l'esfera política és l'únic lloc on els éssers humans no són vistos com a treballadors o capitalistes, sinó que tothom tenim drets individuals, i aquests, en aquesta esfera, es respecten i es poden exercir, en un pla teòric, d'igual manera per tothom, realitat que queda molt llunyana de la que trobem quan parlem de les noves esferes de poder econòmic. En aquestes esferes, els éssers humans som vistos com força de treball pels capitalistes, per tant, els drets civils i polítics, tal i com els entenem i els tenim a les democràcies liberals actualment, tenen com a finalitat limitar la intervenció dels Estats a l'esfera privada i protegir els drets i llibertats més de caire individualista. Front a aquesta estratègia capitalista, el que ha de fer la classe obrera és, precisament, trobar mecanismes de lluita per limitar aquest poder al capital i a les classes dominants.

Però no es tracta només de regular els mercats ni de corregir les grans desigualtats que el mercat capitalista provoca, sinó que hem de portar la democràcia més enllà del lloc de treball, l'hem de portar a les esferes de la vida on ara mateix no hi és pel poder imperatiu dels mercats, donat que aquests últims són, en paraules de Ellen Meiksins Wood a *The Marx Revival: conceptes clau i noves interpretacions*,

“un àmbit de poder, que imposa els seus imperatius a totes les esferes de la vida humana i ens obliga a actuar de manera que perjudica el nostre benestar i el medi ambient, per tal de maximitzar el benefici i l’acumulació de capital. En altres paraules, el mercat és una limitació de les nostres llibertats democràtiques” (Meiksins, 2022: 98).

5. Treball Social i Marxisme

5.1. Evolució i història del Treball Social

En aquest punt realitzarem un breu repàs al llarg de la història i evolució del Treball Social, per tal de poder establir una línia cronològica lògica entre d’on venim, on estem, i cap on podem anar (Pelegrí, 2006); i també al voltant de quina relació s’estableix entre la teoria marxista i la praxi del treball social, tant en relació a la intervenció com també la investigació i l’establiment de models i metodologies per realitzar aquesta. El treball social és una disciplina, de la qual la seva evolució i desenvolupament s’ha vist molt influenciada pels esdeveniments històrics i els canvis socials.

El seu origen el trobem al segle XIX, en un moment on el canvi i la lluita social provoca la creació de diverses organitzacions i moviments per lluitar per una millora de les condicions de vida dels col·lectius més vulnerables. És durant la Revolució Industrial, amb el treball a les fàbriques, on neix l’explotació laboral i comença la misèria de la classe treballadora, fet que va afavorir la creació de les organitzacions que hem esmentat al paràgraf anterior i que abogaven per un sistema que millorara les condicions de vida d’aquestes persones. Aquí comencen a néixer els primers treballadors i treballadores socials, però encara queda molt de camí per posar-li aquest nom i per la creació de la professió com a disciplina. Aquest moment arriba a principis del segle següent, al segle XX, on el treball social es transforma en una disciplina reconeguda, i quan es creen les primeres escoles i programes de formació específica de la professió. En aquesta etapa inicial, el treball social es centra en l’atenció individual i la prestació de serveis només a aquelles persones i col·lectius amb més necessitats i en situacions més vulnerables.

Més endavant, a la dècada dels anys 30, quan succeeix la Gran Depressió, hi ha un gran augment en la demanda de serveis socials, i els professionals del treball social comencen a

treballar ja de manera més propera i específica amb els governs per tal d'aconseguir una assistència social pública als més necessitats, en aquesta etapa, el treball social ja no està tan centrat en l'atenció individual, i la prestació de serveis ja no és tan acotada a les persones més necessitades, sinó que ja s'amplia al que es va anomenar "assistència social" i s'obre cap a la planificació i intervenció comunitària.

A la dècada de 1950, hi ha una expansió del treball social a nivell internacional i es creen les primeres organitzacions d'aquest tipus, com són la Federació Internacional de Treballadors Socials (IFSW) i l'Associació Internacional d'Escoles de Treball Social (IASSW), que es creen amb l'objectiu d'establir models i estàndards internacionals de la professió i la pràctica d'aquesta, mitjançant la promoció de la cooperació i l'intercanvi d'informació i models d'intervenció entre treballadors i treballadores socials de tot arreu del món.

Als anys 60 es produeix un canvi molt rellevant i el qual és la base d'aquest text, i és el moviment de la pràctica crítica, de la qual acabarà naixent el model d'intervenció crític-radical que defensem al llarg de tot l'article. Aquest moviment es va centrar en la lluita contra l'opressió i la desigualtat, i va sostenir que era necessari un enfocament més crític i polític en la pràctica del treball social. Aquí, els professionals van començar a treballar a nivell comunitari amb les persones que habitaven els barris, per tal de poder conèixer les necessitats que aquestes havien de cobrir i identificar les causes subjacents de l'opressió i l'exclusió social, i amb aquestes mateixes comunitats, van tractar de buscar solucions a llarg plaç per la cobertura de les seves necessitats i per poder intervenir de manera més adient i específica a les seves problemàtiques.

El treball social mai ha deixat d'evolucionar i d'adaptar-se als nous contextos i esdeveniments històrics socials, en les posteriors dècades, així va ser, poc a poc va haver més col·laboració entre professionals i més investigació, que va afavorir l'aparició i creació de nous models d'intervenció i metodologies. La història i evolució del treball social es tracta d'una història basada en l'adaptació i canvi constant, en la qual, els professionals han treballat al llarg de la història per abordar les necessitats de les comunitats més vulnerables, per tal d'aconseguir una millora en les seves condicions de vida.

Al llarg del temps, el treball social ha anat evolucionant i canviant des de l'assistència social, predominantment de caire individualista, i el que es defensa en aquest article és que hem de

lluitar per començar a caminar cap a un enfocament més crític i polític, que persegueix i lluita per esbrinar les causes subjacents a l'opressió i l'exclusió que pateixen les classes obreres a les societats capitalistes, tot i que es tracta d'una qüestió difícil d'aconseguir pel model de treball que tenim en l'actualitat, on predomina la tendència individualista i no arribem a establir el nivell necessari de cooperació i col·laboració entre professionals per aconseguir una perspectiva crítica, que ens pugui realment ajudar per canviar el nostre model d'intervenció (Montaño, 2019).

En els següents subapartats es pretén contextualitzar la qüestió que defensem, per tant, anem a veure els models d'intervenció més importants i que més han predominat al llarg de l'evolució del treball social, després es realitzarà un petit anàlisi entre els dos models que confrontem en aquest article, el model d'intervenció assistencial i el crític-radical, per tal d'establir la relació entre la teoria marxista i la praxi del treball social, el com la podem utilitzar per millorar les nostres intervencions i, conseqüentment, la qualitat de vida de les persones amb les que treballem.

5.2. Models d'intervenció en Treball Social

El treball social és una disciplina que persegueix promoure el canvi social i millorar la qualitat de vida de les persones, en concret, aquelles que es troben en situacions de vulnerabilitat i exclusió social. En aquest sentit, i tal i com s'ha esmentat al punt anterior, existeixen diferents enfocaments i models dintre de la professió que busquen abordar les necessitats i problemàtiques de les persones de diferents formes. Per començar, els models d'intervenció a treball social són marcs teòrics que serveixen per guiar als professionals en la pràctica professional, a l'hora d'abordar les problemàtiques socials. Al llarg de la història s'han utilitzat i teoritzat diversos models, però en aquest article ens centrarem en els models principals i més treballats:

El primer model del que anem a parlar és el *model d'intervenció en crisi*, aquest model va ser desenvolupat per Erich Lindemann (1944) i Gerald Caplan (1964) des d'una perspectiva psiquiàtrica, més endavant, es va adaptar al treball social donat que la nostra professió està en contacte constant amb persones que estan travessant una crisi. Per tant, la intervenció en aquest model es dona en un moment de trencament de les persones, on la resposta que

requereixen ha de ser ràpida i solen necessitar del consell professional per trobar orientació i guia en la presa de decisions de cara a resoldre la problemàtica. Resumidament, la intervenció del treballador social en aquest model seria el recolzament actiu en la situació de la persona que es troba en crisi, i ajudar-la i guiar-la a mobilitzar els seus propis recursos per superar la crisi i poder assolir de nou l'equilibri emocional previ al moment de trencament vital.

El segon model és el *model humanista/existencialista*, aquest neix en resposta al conductisme i el psicoanàlisi a Estats Units. I el que sostenen que és la pròpia persona la que busca la seva realització, és a dir, que el seu propòsit principal és aquest i és el que la guia en la seva trajectòria vital. En aquesta última part podem veure de manera fàcil la influència de la piràmide de necessitats de Maslow a l'hora d'elaborar la teoria. Els teòrics d'aquesta corrent (Maslow, Rogers, Berne, entre d'altres) més que proposar unes determinades metodologies i formes d'intervenir, el que defensen és una filosofia basada en unes qüestions que es troben molt relacionades amb els pilars del Treball Social, com és el màxim respecte per la persona i evitar al màxim la imposició de les pròpies idees o estratègies a l'hora d'intervenir. Aquest model es sosté en el pur subjectivisme de cada persona, en el sentit de que cadascuna li dona un sentit i una explicació a la seva vida i experiències i és a través de cada visió des d'on hem d'intervenir els professionals.

Altre model que mencionarem és el *model de treball social clínic*. Aquest model es centra en els problemes individuals de cada persona i intenta tractar les problemàtiques mitjançant una perspectiva psicosocial, incloent tècniques terapèutiques centrades en el canvi personal. Segons aquest model, la problemàtica es trobaria en la persona i no en el seu entorn.

Un dels models que a dia d'avui encara trobem de manera fàcil és el *model de gestió de casos*, el qual està basat en una col·laboració entre el treballador social, la persona usuària i altres professionals i serveis que podem trobar a la mateixa comunitat. En aquest model, el paper del professional és exercir de coordinador i facilitador al llarg de la intervenció, afavorint la utilització dels recursos més adients per a cada persona i assegurant que se li doni l'atenció necessària a cada usuari de forma individualitzada. Aquest model d'intervenció utilitza l'enfocament sistemàtic i proactiu a l'hora d'ajudar a les persones i famílies a resoldre les seves problemàtiques i superar els obstacles. El seu objectiu principal és millorar la qualitat de vida de les persones usuàries mitjançant aquesta coordinació i col·laboració amb altres professionals i recursos de l'entorn, però sense imposar la pròpia voluntat professional, sinó

guiant i afavorint que siguin les persones qui prenguin les decisions i siguin les creadores de les solucions a les seves problemàtiques.

Seguidament, altre model rellevant és el *model d'intervenció psicosocial*, el qual s'enfoca predominantement en el benestar emocional i mental de les persones, sense deixar de banda les relacions emocionals que la persona té i la seva integració en la comunitat. Aquest model neix de corrents conductistes i psicoanalítiques, per tant, es basa en la idea que els problemes socials poden arribar a tenir conseqüències emocionals i psicològiques per a les persones, i és per això pel que la intervenció ha de ser holística, tenint en compte no només aquelles qüestions socials, sinó també les dimensions psicològiques, socials i culturals de cada persona. Sosté que és la pròpia persona qui té el potencial i les eines necessàries per canviar i millorar la seva situació si té el recolzament emocional i psicològic necessari, i aquest seria el paper del professional dintre de la metodologia d'aquest model.

El *model d'intervenció sistèmic* treballa amb un enfocament basat en la interacció entre els membres d'una família i el seu entorn social i cultural. Sosté la idea que els problemes de les persones i/o famílies es troben directament relacionats amb el seu context social i les estructures polítiques i econòmiques, i que, per tant, la solució que es pugui trobar a les seves problemàtiques han d'involucrar tots els sistemes, perquè d'altra manera, el que es fa es posar solucions a curt plaç, donat que no estem treballant la situació en la seva totalitat. És a dir, les problemàtiques no es poden resoldre de manera aïllada sense tenir en compte el context social, polític i econòmic en el que es troben les persones, per aquest motiu, els professionals promouen i afavoreixen la participació activa de tots els membres de tots els sistemes, al procés de canvi de la situació i afavoreix la comunicació i cooperació entre ells.

Finalment, dintre d'aquest apartat, cal destacar el *model d'intervenció comunitari*, donat que més endavant el rescatarem i parlarem d'ell. Aquest model està centrat en la comunitat, i sosté que aquesta en sí és una unitat de canvi i acció. Es basa en que els problemes socials no són només de persones i famílies, sinó que hi ha problemàtiques que afecten a la comunitat i, per tant, la seva solució requereix de la participació activa d'aquesta mitjançant la cooperació entre els membres per prendre mesures col·lectives. Aquest model defensa que la comunitat és capaç d'identificar les seves pròpies necessitats, i també els recursos i serveis amb els que compta i/o pot comptar per cobrir-les. Per tant, la intervenció aquí és promoure la participació dels membres de la comunitat en el procés de canvi, la figura del treballador social en aquest

camí és predominantment de facilitador del procés de canvi i actua com a guia i moderador a les intervencions que es realitzen a la comunitat.

A tall de conclusió de l'apartat, els models no són excloents ni tenen per què ser utilitzats de manera aïllada, sinó que els professionals del treball social poden aplicar més d'un model en un mateix cas i, fins i tot, utilitzar metodologies de diferents models en una mateixa intervenció, adequant-la a les necessitats i característiques de cada problemàtica social que pugui presentar la persona o comunitat que tenim al davant. Cadascun dels models té la seva part positiva i la seva part menys positiva, al cap i a la fi, tots ells formen part de l'evolució de la nostra professió i ens han donat eines i estratègies per millorar la nostra intervenció amb les persones, i sempre podrem rescatar alguna cosa d'ells.

6. Reflexions sobre les oportunitats de canvi en el Treball Social

En aquest punt es realitzen reflexions per articular una nova proposta d'oportunitats de canvi en el Treball Social per tal de reforçar la seva capacitat transformadora. Està enfocat cap als models que confrontem al llarg de tot l'article i mitjançant una anàlisi més profunda d'ells, es pretén donar una resposta a la pregunta sobre què defensem realment en aquest article.

6.1. Model d'intervenció crític-radical vs model assistencial

Ara bé, per seguir acotant la informació, tornar a esmentar que, en aquest article, ens centrarem en dos models d'intervenció, per una banda, el model anomenat assistencialista, i per altra, el que es defensa al llarg de l'article, el model d'intervenció crític-radical.

Per una banda, el model assistencialista s'enfoca en proporcionar ajuda i beneficis a les persones necessitades, sense anar a les causes estructurals de la pobresa i l'exclusió social. Està basat en la idea que les persones en situació de necessitat o vulnerabilitat han de rebre l'ajuda de l'Estat o d'organitzacions sense ànim de lucre i/o benèfiques, per tal de poder satisfer les seves necessitats bàsiques i poder millorar la seva qualitat de vida. És aquest model el que ha predominat a la història del treball social, i que també ha estat molt criticat per perpetuar la dependència als serveis i la marginació social de les persones en situació de necessitat, en lloc de promoure el seu empoderament i la seva autonomia. En aquest model d'intervenció, la tasca del professional del treball social es centra en proporcionar serveis i

ajudes, generalment puntuals, a les persones necessitades, sense actuar sobre les causes estructurals de l'exclusió social. El rerefons d'aquesta intervenció és una idea basada en que les persones no tenen capacitat per prendre decisions conscients i informades sobre la seva pròpia vida, i necessiten dels professionals del treball social per prendre-les per ells i elles. A més a més, té un enfocament individualista, en tant que es considera que la pobresa i exclusió social venen per una falla individual, en lloc de centrar-se en que és causat per la desigualtat estructural en la societat. Per tant, és per això que les solucions que s'aporten des d'aquest model estan més centrades en la caritat i l'ajuda material, en lloc de prendre part en la lluita activa contra la desigualtat i la promoció del canvi social.

D'altra banda, el model crític-radical està basat en la idea de que les problemàtiques socials són el resultat d'un desequilibri en les relacions de poder que provoquen desigualtat a la societat (Montaño, 2019). Aquest enfocament busca abordar les causes estructurals de la pobresa i l'exclusió social, promovent així la participació activa de les persones en situació de vulnerabilitat en la lluita per la transformació social i el canvi estructural, per finalment, aconseguir un canvi a les estructures socials. Aquest model d'intervenció té uns antecedents teòrics molt diversos, que van des de les teories feministes fins el marxisme, passant per la sociologia radical i per teories crítiques sobre qüestions ètniques i el desenvolupament comunitari (Viscariet, 2009). Segons aquest enfocament, el treball social no ha de treballar per adaptar a la persona a un entorn que no li és favorable, sinó que aposta per una intervenció més del tipus alliberadora, fent protagonista del seu propi canvi a la persona, a través d'un procés de presa de consciència de la seva pròpia situació per poder començar a caminar cap a una transformació tant individual com estructural, i s'oposa a les intervencions del tipus individualista que defensen les teories clàssiques del treball social, donat que la base d'aquest model és que des de la professió, per ser eficaços a la nostra tasca, el que hem de perseguir és un canvi estructural real.

Aquest model d'intervenció està molt relacionat amb la crítica radical de Marx, la qual consisteix en la incorporació i superació dialèctica (Montaño, 2019) i tracta d'assolir una transformació encaminada al progrés i l'emancipació humana, a través de l'enteniment de les causes i no només les conseqüències. Les primeres passes de la pràctica d'aquest model es troben predominantment fonamentades en teories marxistes, donat que aquestes tenen la base principal de que la classe social és la clau en l'anàlisi i resposta de l'opressió, més endavant, teories feministes assenyalen el patriarcat com a causant de situacions opressives cap a les

doncs, i es comencen a descobrir altres tipus de marginacions socials com és el racisme i el capacitisme, entre d'altres, i aquesta visió des del model crític-radical s'amplia, donat que es veu que l'opressió no només ve determinada per la classe social a la que pertany. És en aquest punt on l'enfocament comença a assenyalar que, tot i que les opressions venen per diferents vessants i causes, se les ha de lluitar d'igual manera donat que són factors de subordinació i dominació de les persones per sota del pensament dominant. La intervenció des d'aquest model parteix de la base de que el professional del treball social ha de ser conscient de que es troba en una situació de poder per sobre de la persona, i que ha de reconèixer aquesta relació desigual per poder construir una relació igualitària participant-professional, a través de la transferència de poder. Aquesta transferència es pot fer a través de diferents estratègies, com pot ser posar en valor els coneixements de la persona en tant a la seva situació, als intents previs per solucionar la seva problemàtica, revaloritzar la importància de l'experiència, al cap i a la fi; i també ser conscient de que ens deguem més a l'usuari que a la institució per a la que treballem, és a dir, hem de poder garantir la nostra responsabilitat respecte a la persona.

Per tant, hem de tenir en compte que és important la diferència entre aquests dos tipus de models, i reconèixer la rellevància que té a l'hora d'intervenir l'adopció d'un enfocament crític i reflexiu a la pràctica del treball social, per tal de poder abordar les problemàtiques socials d'una manera més efectiva i transformadora.

Tornant enrere, en l'apartat anterior hem parlat del *model d'intervenció comunitari*, i considerem rellevant relacionar-lo amb el *model d'intervenció crític-radical*, donat que es poden complementar i comparteixen similituds en les seves bases i mètodes, i tal i com s'ha esmentat anteriorment, es pot utilitzar més d'un model en una mateixa intervenció. El model d'intervenció crític radical té el seu enfocament principal en la transformació social i la justícia social, mitjançant la crítica i l'acció radical, abogant per un anàlisi crític dels sistemes socials i les estructures polítiques que afavoreixen i mantenen la desigualtat i l'opressió, i busca transformar la societat a través de l'acció col·lectiva i la mobilització social. D'altra banda, el model d'intervenció comunitari treballa per la construcció de relacions i la mobilització de recursos per tal d'intervenir en les necessitats i preocupacions d'una comunitat en concret, aquest model defensa que la comunitat és la millor font de solucions a les seves necessitats i problemàtiques, i que el treball social aquí fa de facilitador del procés, el professional és una eina més per enfortir i apoderar a les comunitats per a que afrontin les

seves necessitats i cerquen les seves pròpies solucions. Aquests dos models tenen objectius diferents, però podem veure que els dos treballen per assolir una acció col·lectiva mitjançant la mobilització social de les persones com a eines per al canvi social, i a més a més ambdós lluiten per la justícia social i l'apoderament de les comunitats oprimides i marginades.

Per tant, i a tall de conclusió de l'apartat, tot i que compten amb enfocaments diferents, els dos models comparteixen valors i principis similars del treball social. És per això que es poden utilitzar ambdós per aconseguir el canvi social que es defensa en aquest text que es pot aconseguir mitjançant la intervenció dels treballadors socials des de baix, començant a treballar amb les comunitats per apoderar-les i ser partíceps del seu procés d'emancipació social. Tal i com destaca Enrique Pastor al seu article sobre el treball social comunitari (Pastor Seller, 2001), aquesta manera d'intervenir actua com a eina per a la promoció del canvi social i la millora de les condicions de vida de persones i grups més vulnerables, però també destaca la importància de que hem de seguir treballant per la consolidació i desenvolupament de la metodologia comunitària. Combinant ambdós models, amb l'anàlisi crític del model crític-radical a l'hora d'investigar les problemàtiques socials actuals i revisant la nostra professió, mètodes d'intervenció i innovació junt amb el treball coordinat i cooperant amb les comunitats en la cobertura de les seves pròpies necessitats, estarem començant a treballar des de la base per aconseguir l'inici del camí cap a un canvi social.

6.2. Pèrdua de la força de les nostres polítiques a l'aplicació real - Recursos i mitjans escassos

És una realitat visible per tothom que sobre el paper tenim unes polítiques socials potencialment transformadores però, que a l'hora de la veritat, quan s'han de traduir en recursos i accions, perden tota la seva força i capacitat transformadora. Aquesta pèrdua, en gran part, es deu a que hi ha recursos escassos, i per tant les polítiques no poden arribar al seu màxim d'aplicabilitat de manera efectiva. Però aquesta falta de recursos i mitjans es pot donar per diversos motius, com pot ser la falta de fons monetaris, una disminució de les aportacions per part del tercer sector, falta de personal qualificat o també depenent de la ideologia política del govern que hi sigui en el moment i dels recolzaments que el partit pugui tenir al Congrés dels Diputats. Aquí a Espanya això últim ho hem pogut veure amb, per exemple, la llei estatal d'educació, que cada any que canvia el govern, canvia aquesta llei i les seves directrius. Aquests canvis en la normativa també afecten a aquesta suposada potencialitat de les nostres

polítiques socials, donat que no hi ha una estabilitat en les intervencions i accions que es puguin realitzar, el que dificulta una transformació real de la societat.

Però el que és una realitat inqüestionable és que ara mateix no hi ha suficients mitjans per poder dur a terme de manera total les polítiques socials amb les que comptem, i aquesta falta es pot donar, com ja s'ha mencionat, per diferents qüestions. Una de les primeres coses que afecten a aquesta qüestió i que hem vist al nostre país en repetides ocasions, són les retallades a la cobertura dels serveis, ho hem pogut veure amb, per exemple, la llei de dependència, que quan hi ha crisi econòmica és de les primeres en patir retallades, també es retalla en la qualitat dels serveis que es deixen, donat que hi ha menys professionals i menys recursos per poder atendre a la ciutadania.

Aquesta reducció en la quantitat i qualitat dels serveis fa que les desigualtats socials siguin més notables i que creixin, és a dir, hi ha major i més desigualtat. Això ho hem pogut veure molt magnificat en aquesta última crisi relacionada amb la covid-19, on les desigualtats socials han sigut més visibles que mai, quan amb el confinament estavem obligats a estar tancats a casa però, mentre tant, hi havia persones sense sostre vivint al carrer a la qual els hi posaven multes per no poder confinar-se. Aquesta falta de recursos afecta més a les persones que ja es troben en una situació problemàtica i fa que persones que poden haver estat vivint de manera més o menys estable puguin caure en la pobresa. En tant a la pèrdua de qualitat, com que hi ha menys professionals, els que hi ha pateixen una sobrecàrrega de treball, la qual cosa afecta a l'atenció que poden donar a les persones usuàries, perdent qualitat en la intervenció i, per tant, capacitat transformadora de la situació que està traspasant la persona.

Com a resum, les polítiques socials amb les que comptem són potencialment transformadores, però no comptem amb els suficients mitjans i recursos per tal que ho arribin a ser, i aquesta falta de recursos ens afecta a nosaltres com a professionals i a les persones usuàries com a ciutadanes. Com a treballadores socials no podem realitzar les intervencions de manera efectiva ni molt menys amb una capacitat crítica-transformadora, perquè no tenim les eines suficients per poder dur a terme una intervenció des d'un enfocament crític-radical que pugui arribar a l'arrel de la problemàtica que podem tindre al davant i començar a transformar-la des d'on ve i no tapar la situació amb una ajuda puntual. És evident que si com a professionals no podem intervenir de manera efectiva, la persona usuària tindrà moltes més dificultats per

poder sortir de la seva situació i poder seguir endavant, per tant, aquesta falta de recursos també els afecta en tant a ciutadania.

Ara bé, com a treballadors socials hi ha coses que podem anar fent tot i patir aquesta manca de recursos, començant per lluitar pels canvis polítics i socials que són necessaris en el context en el que vivim actualment. Com a professionals del treball social tenim un gran paper en la lluita pels drets socials de les persones, i lluitant activament per aquests a través de grups polítics, organitzacions sense ànim de lucre o des del propi Col·legi Professional, podem influir de manera activa en les polítiques i normativa que afecten a la nostra ciutadania. A través d'aquesta lluita estarem promovent la justícia social, que és una de les línies principals de la nostra professió, donat que una de les parts de la nostra feina és treballar per reduir les desigualtats i discriminació, a través d'un accés equitatiu als recursos i oportunitats per tothom, amb independència del seu gènere, raça, ètnia, orientació sexual i/o origen.

Altra eina molt important per poder produir canvis dintre del context de polítiques socials que tenim és el treball social comunitari, és una branca de la nostra professió que al nostre país no està gaire instaurada però que per començar a transformar la nostra societat és molt útil i efectiva, ja que s'allunya del model assistencialista i s'apropa més cap a un model d'intervenció transformador. En aquestes intervencions, és la comunitat qui defineix les seves necessitats i les identifica, i qui realitza l'anàlisi per veure les oportunitats i solucions que poden aplicar a les seves problemàtiques. D'aquesta manera es proporciona serveis de recolzament als grups i a les famílies que poden estar patint una problemàtica similar i que, de manera aïllada, no podrien solucionar, però potser si creen grups i troben solucions per ells i elles mateixa, troben una sortida més fàcilment.

Com a treballadors socials podem desenvolupar un gran paper en la transformació de la societat, només hem d'aconseguir trobar els camins i les formes per aconseguir-ho. A través de la nostra pràctica professional, lluitant activament pels drets socials i per canvis polítics i socials en benefici de la ciutadania, el treball comunitari proporcionant recolzament a les persones que ho puguin necessitar sense caure en el model assistencial i individualista, entre d'altres. No podem oblidar tampoc que part important d'aquest paper és estar en constant aprenentatge i comunicació entre companys i companyes de professió, hem de compartir el coneixement i construir una perspectiva comú d'intervenció crítica, que realment pugui

aconseguir un canvi en les nostres societats, i part d'aquest canvi ha de ser treballar de manera conjunta.

7. Conclusions

Ara que ja hem realitzat l'anàlisi bibliogràfic i hem pogut establir la relació entre la teoria marxista, els estats de benestar europeus i la intervenció des del treball social, podem passar a tancar l'article amb la clau de la qüestió d'aquest text i el que li dóna títol, què és el que podem fer des de la professió del treball social per poder començar a transformar la societat en la que vivim, a través del model d'intervenció crític-radical? Hem de ser sincers i, citant a Montaña (2019), el coneixement crític teòric en sí no té poder per transformar la societat per ell mateixa, sinó que aquest coneixement s'ha de socialitzar entre els treballadors i treballadores i també entre les persones usuàries, i d'aquesta manera sí que es pot convertir en una eina transformadora a nivell social.

Des de la praxi hem de treballar tant la capacitat crítica com mantenir una postura crítica, és a dir, hem de tindre la capacitat d'analitzar els fenòmens socials de manera crítica, i a banda, també saber analitzar les causes d'aquests, en el sentit que hem de tindre més en compte el sistema en el que la persona viu, el seu entorn i context històric-social, molt més del que ho tenim en l'actualitat. En tant a la postura crítica, aquesta ha de ser des d'un plànol ètic i polític, és a dir, hem de poder ser crítics amb la institució on treballem, el sistema polític i econòmic en el que estem inserits i, evidentment, amb les polítiques socials i els valors que les fonamenten, en tant a que són les nostres línies de treball i des d'on se'ns marca en certa manera les directrius a seguir a la nostra pràctica professional.

Seguidament, juntant aquestes dues coses, hem de poder crear una perspectiva crítica, com a treballadors socials i com a part de la ciutadania. Què vol dir tenir aquesta perspectiva crítica com a professional i com a ciutadania? Doncs precisament poder veure més enllà, ampliar la nostra visió del món i de les problemàtiques i potencialitats que ens envolten, per tal de poder començar a identificar allò que ens ajuda i allò que ens enfonsa. D'aquesta manera podem començar a crear una visió més realista de la nostra societat i poder crear entre totes les ferramentes i metodologies per poder iniciar una transformació real. En aquesta línia, el treball social crític ens dona potents eines per a començar a treballar pel canvi social. Com ja s'ha mencionat, l'anàlisi crític de les estructures socials és un eix clau en aquest model, donat

que per a poder identificar les causes subjacents de les desigualtats socials i les opressions hem de conèixer en la major mesura possible el context i estructures en les que treballem, tant a nivell econòmic com a nivell polític, i així poder començar a crear les eines necessàries per realitzar petits canvis. Mitjançant la participació i apoderament de les comunitats amb les que treballem, i combinant aquest model amb el d'intervenció comunitària, podem aconseguir una major implicació de les comunitats a l'hora de prendre partit tant en el procés d'identificació de les seves necessitats i problemàtiques com en la recerca de les solucions a aquestes, i d'aquesta manera, afavorir la seva capacitat en la presa de decisions i interès en la participació de la transformació de les estructures socials que els mantenen en la posició de desigualtat i opressió. S'ha d'esmentar que això últim no és possible si no aconseguim la mobilització social que comenci l'acció col·lectiva. Els treballadors socials crítics han de treballar amb altres professionals, organitzacions i comunitats per afavorir aquesta mobilització i cooperació, major investigació i construir aquesta perspectiva crítica professional que s'esmentava prèviament. Aquesta mobilització la podem aconseguir o, almenys, començar, mitjançant l'organització de protestes, campanyes, l'establiment de xarxes de col·laboració entre professionals i entitats, entre d'altres, i d'aquesta manera trobar punts comuns i espais de diàleg per promoure aquesta acció col·lectiva.

Ara utilitzarem el llenguatge més proper a la teoria marxista, per tal de poder mostrar de manera més clara i visible la relació estreta que podem trobar entre la praxi del treball social i aquesta visió marxista de la transformació de la societat. A través de la intervenció comunitària, podem treballar amb les comunitats marginades i oprimides, però des de l'escolta activa i posant en valor les seves veus i perspectives a l'hora de definir quines són les seves problemàtiques i necessitats, facilitant que siguin elles mateixa qui trobin les eines i estratègies per començar a millorar les seves condicions de vida. S'ha de treballar de manera cooperativa amb les comunitats per tal de promoure el canvi social, si treballem donant nosaltres les eines i estratègies i no actuant com a facilitadors del procés, no estarem aconseguint aquesta presa de partit en el canvi social i en la seva pròpia realitat.

Per anar arribant a la fi, com s'ha mencionat al principi del paràgraf, el coneixement per sí sol no té la capacitat de transformar cap cosa, aquest ha de ser compartit, socialitzat, hem de poder tenir accés totes, i la capacitat crítica no és res si està aïllada. Respecte a aquesta qüestió sí que s'ha escrit molt i ho hem escoltat en repetides ocasions a les aules universitàries, i és que una bona treballadora social ha d'estar en constant aprenentatge, perquè igual que la

societat canvia, les maneres d'intervenir en ella ho han de fer també, per tant, aquesta capacitat i coneixement crític ha d'estar a les nostres línies d'aprenentatge, perquè si no treballem aquesta part de la nostra professió, no arribarem mai a ser autèntics agents de canvi en el nostre entorn.

Seguint el mateix fil, els professionals del treball social tenim un gran privilegi del que de vegades no som conscients, i és que tenim un accés a la informació molt gran i ampli, som els que millor coneixem les estructures socials i sistemes de protecció als quals servim en l'actualitat. Aquest privilegi a l'hora de conèixer de manera tan propera i exhaustiva el sistema, sabem des d'on podem començar a provocar petits canvis per arribar a assolir un gran canvi. Tenim un gran coneixement ja no només de les superestructures, sinó també de les necessitats i problemàtiques de les societats i comunitats amb les que treballem; informació molt útil, que ens pot ajudar a l'hora de fer propostes a nivell polític i social per començar a caminar cap a la transformació de la societat.

Finalment, i per destacar a nivell de tancament de la manera més clara possible, la defensa d'aquest article és que si aconseguim una cooperació i col·laboració professional a l'hora d'investigar noves metodologies d'intervenció que siguin realment transformadores, i també a l'hora d'intervenir, es pot aconseguir un canvi social real. És a dir, hem pogut veure que tenim polítiques socials i bases legals que recolzen aquest model d'intervenció, potser no comptem amb els recursos i eines necessàries, però tal i com s'ha explicat, la teoria del canvi social de Marx sosté que el canvi es pot realitzar de baix cap a dalt, és més, defensa que així ha de ser per aconseguir realment la transformació de les societats, i en aquest punt podem utilitzar les nostres pròpies habilitats i eines personals per començar a caminar.

8. Bibliografia

Barrera-Algarín, E., Malagón-Bernal, J. L., & Sarasola-Sánchez-Serrano, J. L. (2013). La deconstrucción del Estado de bienestar: cambios en el ejercicio profesional de los trabajadores sociales y aumento del voluntariado social/The deconstruction of the welfare State: changes in the practice of social workers and increase in social volunteers. *Cuadernos de trabajo social*, 26(1), 115.

Blanco, M. J. M. (2010). Historia del Trabajo Social. En Manual de Trabajo Social (pp. 19-36). Editorial Síntesis.

Comín, F. (1999). El desarrollo del estado del bienestar en España. *Historia y política: Ideas, procesos y movimientos sociales*, (2), 7-38.

Danani, C. (2016). Políticas Sociales Universales: Una buena idea sin sujeto. Consideraciones sobre la pobreza y las políticas sociales. *Sociedad*, 37, 77-94.

De Robertis, C. (2009). Función y profesionalidad del trabajo. *Palobra: Palabra que obra*, (10), 198-215.

D'ATRI, A. (2019). Flora Tristan, el martillo y la rosa. *Argentina: Ediciones IPS*.

Echeverría, J. (2015). De la asistencia social a la intervención social: el largo camino del Trabajo Social. *Anuario de la Facultad de Ciencias Sociales y Humanas*, 16(1), 63-80.

Esping-Andersen, G. (2017). Las tres economías del estado de bienestar. In *Desarrollo institucional y conflicto: de la geopolítica a la distribución del ingreso*. CAF, Banco de Desarrollo de América Latina.
http://ikels-dspace.azurewebsites.net/bitstream/handle/123456789/999/Desarrollo_Institucional_y_Conflicto_De_la_geopolitica_a_la_distribucion_del_ingreso.pdf?sequence=4#page=231

Esping-Andersen. (1993). *Los Tres mundos del estado del bienestar*. Alfons el Magnànim. Institució Valenciana d'Estudis i Investigació [etc.].

Flaquer, L. (2004). La articulación entre familia y Estado de bienestar en los países de la Europa del sur. *Papers: Revista de sociologia*, 27-58.

Gómez Calvo, V., & Gómez-Álvarez Díaz, R. (2016). La economía del bien común y la economía social y solidaria, ¿son teorías complementarias? *CIRIEC-España, Revista de Economía Pública, Social y Cooperativa*, (87), 257-294.
https://idus.us.es/bitstream/handle/11441/88615/la_economia_del_bien_comun_y_la_economia_social.pdf?sequence=1&isAllowed=y

González, M. D. L. O. B., & Vadillo, N. J. C. (2011). Estado del bienestar y crisis económica: una revisión bibliográfica. *Huelva: Universidad de Huelva*.

Hemerijck, Anton (2013). *Changing Welfare States*. Oxford. Oxford University Press.

Jessop, B. (2022). Estat. In M. Musto (Ed.), *The Marx Revival: conceptes clau i noves interpretacions* (pp. 347-370). Tigre de Paper.

Kisnerman, N. (2003). El Trabajador Social. In *Pensar el trabajo social: una introducción desde el construccionismo* (pp. 107-116). Ediciones Edward.

Krätke, M. R. (2022). El capitalismo. In *The Marx Revival: Conceptes clau i noves interpretacions* (pp. 11-40). Tigre de Paper.

Luxemburg, R. (1899). *Reforma o Revolució*. Tigre de Paper.

Mandel, E. (1969, Agosto 22). On Workers' Democracy. *The Militant*, 33(3), 6. <https://www.marxists.org/archive/mandel/1968/11/workersdem.htm#top>

Martín Castro, M. B. (2010). Estado y pluralismo de bienestar: políticas y tendencias en la Agenda Social. Consideraciones desde el caso español. *Revista FACULTAD DE DERECHO Y CIENCIAS POLÍTICAS*, 40(112), 143-173. <https://revistas.upb.edu.co/index.php/derecho/article/view/3776/3466>

Marx, K., & Engels, F. (1981). *Manifiesto del Partido Comunista*. Moscú: Progreso.

Meiksins Wood, E. (2022). Democràcia. In M. Musto (Ed.), *The Marx revival: conceptes clau i noves interpretacions* (pp. 77-99). Tigre de Paper.

Montaño, C. (2019, Noviembre). El trabajo social crítico. *Pensamiento y Acción Interdisciplinaria*, 5(2), 8-21. <https://revistapai.ucm.cl/article/view/448/374>

Moreno, L. (2001). La" vía media" española del modelo de bienestar mediterráneo. *Papers: revista de sociología*, 67-82.

Palier, B. (Ed.). (2010). *A Long Goodbye to Bismarck? The Politics of Welfare Reforms in Continental Europe*. Amsterdam University Press.

Pastor Seller, E. (2001). Iniciativa social y trabajo social comunitario. *Alternativas. Cuadernos de Trabajo Social*, N. 9 (diciembre 2001); pp. 169-191.

Pelegrí Viaña, X. (2006). Los roles en trabajo social: profesionalización y formación. *Acciones e investigaciones sociales*, 2006, núm. extra, p. 304.

Portilla Marcial, O. C. (2005, Agosto). Política social: del Estado de Bienestar al Estado Neoliberal, las fallas recurrentes en su aplicación. *Espacios Públicos*, 8(16), 100-116.
<https://www.redalyc.org/articulo.oa?id=67681607>

Rodríguez-Madrid, N. (2014). El Trabajo Social: pasado, presente y futuro. *Revista de trabajo social*, (17), 87-104.

Salazar Silva, F. (2014, Diciembre). La configuración del Estado de Bienestar. Elementos constitutivos. *Reflexión Política*, 7(14), 126-140.
<https://www.redalyc.org/articulo.oa?id=11001410>

Titmuss, R. M. (1981). *Política social*. Barcelona: Ariel.

Tomás Carpi, J. A. (1997). La economía social en un mundo en transformación. *CIRIEC-España, Revista de Economía Pública, Social y Cooperativa*, (25), 83-115.
http://ciriec-revistaeconomia.es/wp-content/uploads/rev25_06.pdf

Viscaret Garro, J. J. (2009). Modelos de intervención en Trabajo Social. *Obtenido de* <https://juanherrera.files.wordpress.com/2009/09/capitulo-8-modelos-de-intervencion-en-ts.pdf>

Zamanillo, T. (1999). Apuntes sobre el objeto en Trabajo Social. *Cuadernos de Trabajo Social*, (12), 13-32

Justificació de l'elecció de la revista

La revista escollida per realitzar la simulació es tracta de “*Segle XX, revista catalana d’història*”, la seva edició correspon al Centre d’Estudis Històrics Internacionals de la Universitat de Barcelona, en col·laboració amb la Fundació Cipriano García, i és part de les Revistes Científiques de la Universitat de Barcelona. És una revista oberta a la crítica i al debat teòric-metodològic sense cap restricció, és per això que he considerat que el tema d’aquest article podria ser interessant en aquest context, donat que es tracta d’una recerca bibliogràfica sobre la història dels Estats de Benestar i la seva relació amb la teoria marxista des d’una vessant històric-pràctica. En tant a les seves normes de publicació, accepten articles en català, castellà i anglès, el títol i resum han d’estar en els tres idiomes, i ha de tenir 5 paraules clau en cada idioma. En tant al cos de l’article, ha de seguir les normes de publicació APA, en tipus de lletra Times New Roman 12, interlineat 1,5 i el text justificat a dreta i esquerra. Finalment, com que el meu article entraria a la secció de recerques i assaigs, l’extensió màxima és de 12.000 paraules, sense comptar el títol, resum i paraules clau.